

**JOHANNES
TORRENTIUS,
SCHILDER, 1589-1644**

Published @ 2017 Trieste Publishing Pty Ltd

ISBN 9780649773534

Johannes Torrentius, schilder, 1589-1644 by A. Bredius

Except for use in any review, the reproduction or utilisation of this work in whole or in part in any form by any electronic, mechanical or other means, now known or hereafter invented, including xerography, photocopying and recording, or in any information storage or retrieval system, is forbidden without the permission of the publisher, Trieste Publishing Pty Ltd, PO Box 1576 Collingwood, Victoria 3066 Australia.

All rights reserved.

Edited by Trieste Publishing Pty Ltd.
Cover @ 2017

This book is sold subject to the condition that it shall not, by way of trade or otherwise, be lent, re-sold, hired out, or otherwise circulated without the publisher's prior consent in any form or binding or cover other than that in which it is published and without a similar condition including this condition being imposed on the subsequent purchaser.

www.triestepublishing.com

A. BREDIUS

**JOHANNES
TORRENTIUS,
SCHILDER, 1589-1644**

JOHANNES
TORRENTIUS

SCHILDER, 1589—1644

DOOR

A. BREDIUS

MET PORTRET

'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF
1909

Tot nu toe werden de merkwaardige lotgevallen van dezen schilder, voor wiens werk Karel I zich zoo bijzonder interesseerde, wiens kunst door Huygens en Sandrart „wonderbaarlijk” genoemd werd, maar zeer onvolledig en kort beschreven. Van der Willigen, in zijne „Peintres de Haarlem” vertelt nog het meeste. Maar uit zijne woorden kan men toch niet goed begrijpen, waarom deze man, eerst als een halve God aanbeden, later tot den vuurdood werd veroordeeld om daarna weer als hofschilder van Engeland's koning het Kanaal over te steken.

Een archiefonderzoek van vijftientig jaren heeft mij toevallig zooveel over Torrentius doen vinden, dat ik thans een volledig beeld van zijn leven kon samenstellen, een beeld tevens van wonderlijke rechtstoestanden in ons vaderland in het eerste vierendeel der XVII^{de} eeuw¹⁾.

Johannes Symoonis van der Beeck, die zich later deftiger Torrentius zou noemen, werd 1589 te Amsterdam geboren. Zijn vader genoot de treurige vermaardheid de eerste tuchteling geweest te zijn in het 1595 opgerichte nieuwe tuchthuis van Amsterdam. Later schijnt hij naar Keulen getrokken te zijn en daar het vak van bontwerker uitgeoefend te heb-

¹⁾ Een uittreksel van deze studie werd in 1908 door mij voorgelezen in de Kon. Akademie van Wetenschappen. — Het portret wordt aan Jan van de Velde toegeschreven. Hierna gevolgd zijn de portretten bij Sandrart, Houbraken, Weyerman en Walpole. In een Leidschen inventaris (Hendr. Bugge van Ring) van 1666 vond ik genoemd: eene schilderij van Direk Hals, een gezelschap. De man, met de hand in zijne zijde, stelde Torrentius voor.

ben, zooals straks uit een brief zal blijken. Zijne moeder, Symontgen Lucasdochter, stond haren zoon steeds ter zijde en heeft in zijnen benauwden tijd geen moeite onbeproefd gelaten om hem te redden.

De altijd bereidvaardige Archivaris van Amsterdam, Mr. Veder, had de goedheid mij de aanteekening van ondertrouw van Torrentius te bezorgen. 14 Januari 1612

„Compareerden Jan Symonsz van der Beeck, oud 23 jaren (schilder staat er niet bij!) woonende op de Breedstraat, geassisteert met Symontgen Lucasd^r zijn moeder en Elbert Lucasz syn oom, ter eenre, en Neeltgen van Camp oud 22 jaren, woonende als voren, geassisteert met Jacob van Kamp en Aeltgen Jansd^r haer vader en moeder ter andre syde ten stadhuize.”

Dit huwelijk was niet gelukkig, zooals mij uit een aantal acten gebleken is. Reeds twee jaren later schijnt het echtpaar uiteen gegaan te zijn. Ten minste 27 November 1621 doet de schoonmoeder een lang verhaal van een bezoek, zeven jaren geleden door haar aan hare dochter gebracht. De schilder had haar toen vehementelijk tegen een kist met ijzeren banden ter neder gesmeten, zeggende: „Bruyt ten huysse uyt.” Ook Torrentius' moeder had gezegd: „Staet gy hier dus en bruyt en verstoort mijn soon, flux ten huysse uyt, stootende haer en hare dochter uyten huysse de deur toesmijtende, nyettegenstaende hare dochter blootshoofs stont.”

Den volgenden dag was Margaretha van Muylwyck, een goede bekende der van der Camp's, Neeltgen gaan halen bij welke gelegenheid Torrentius zwoer „by Godt en all zijn heyligen, dat hy de dagen zyns levens de beenen nyet wederom by haer steecken zou.” Zijne bedroefde vrouw zeide toen tegen Torrentius' moeder en petemoey: „Vrouschappen! indien gylieden zooveel tot vrede gesproken hadde als wel tot onmin, het zoude mogelyck zoo verre niet gecomen hebben.” Waarop de beide vrouwen antwoordden: „dat zy niet veel vrouschappen zoude, off zy zouden haer zoo plat tre-

den, dat zy all haer leven genouch soude hebben en dat zy zoude gaen daer zy vandaen gecomen was."

De advokaat Davelaer, die met Torrentius bevriend was, heeft hem later herhaaldelijk gevraagd, waarom hij zijn huisvrouw niet wederom bij hem begeerde te hebben, maar de schilder had toen na lang praten hem „gebeden, by sooverre hy hem vruntschap wilde doen, dat hy alsdan te wege soude brengen dat hy (Torrentius) van de voorsz. zijne huysvrouw blijven mochte¹⁾." Uit een lang verhaal, 21 Juli 1621 door drie leden der Amsterdam'sche familie Cleerbesen gedaan over eene begrafenis, die toen kort geleden had plaats gevonden, zou men echter opmaken dat Torrentius berouw had. Hij had toen tegen de omstanders gezegd: „Kunt Ghy my by myn vrouw helpen (meynende Neeltgen van Camp) ick wil U hondert pont schencken ende aen de armen noch driehondert pont daerboven." Zijn moeder Symontgen riep uit: „Hoordij wel wat myn soon daer seyt?" waerop Torrentius vorder seyde met hooge woorden: „'t geene ick daer seg, dat sal ick presteren²⁾." O ondoorgrondelijke trouw van het vrouwenhart! Toen Torrentius in het gevangenhuis te Haarlem smachtte, kreeg Neeltge van Camp de toestemming 14 dagen en nachten bij haren trouwelozen echtvriend te logeren! Doch daarover later.

Torrentius was, zooals hij in zijn verhoor zelf zegt: „van synder hanteringe een schilder;" in zijn request: „hem van jongs in de schilderkonst geoeffent hebbende." Wie zijn leermeester geweest is, kon ik niet ontdekken. Over zijn werk bezitten wij echter het oordeel van zeer bevoegde kunstkeners van zijn tijd. Huygens, die zijne opmerkingen over verschillende schilders boekstaafde, juist even nadat Torrentius

¹⁾ Prot. Not. W. Cluijt, Amsterdam.

²⁾ Prot. Not. L. Lamberti, Amsterdam.

veroordeeld was (1627—1628) en die in zijn dagboek zulk een uitstekend oordeel over den jongen Rembrandt, Lievens, Mierevelt en anderen neerschreef, zegt:

„Ik houd mij met moeite in om met weinige woorden te verklaren, dat het mijne meening is, dat hij in het weêrgeven van onbezielde dingen een wondermensch is, en dat er niet licht iemand zal opstaan die glazen, tinnen, aarden en ijzeren dingen, bijna doorschijnend en ontstaan onder de macht van het penseel op eene wijze zooals men dat tot nu toe voor onmogelijk hield en toch met zulk een talent nauwkeurig en sierlijk kan voorstellen. Ik weet, dat de ontzaehlijk groote lofspraak van de groote menigte over deze stukken, zooals bij nieuwigheden het geval is, de afgunst heeft opgewekt van den ouden (Jacques) de Gheijn (met wien Huygeus zeer bevriend was!) en dat ook de eenigsints jaloersche oude man, toen hij de vereerders nog al verwaand had hooren bluffen op den nieuwen Apelles, terwijl zij alle andere schilders met verachting behandelden, Torrentius een wedstrijd in kunstvaardigheid heeft aangeboden. Ja, dat de Gheijn zelfs tegen het einde zijner dagen met geweldige onstuimigheid een schilderij heeft gegeven om met die wonderbare stukken te vergelijken. Maar daar ik de werken van beide schilders nooit bijéén heb gezien, en ook, als ik ze gezien had, het nooit zou wagen om mij een oordeel aan te matigen bij eene moeilijke beslissing, houd ik een bepaalde meening voor mij, maar aarzel volstrekt niet om te verklaren, dat men in de werken van de Gheijn niets vindt waarvan de manier en de schilderwijze door de kenners niet wordt opgemerkt, en dat Torrentius de twijfelende gemoederen van allen afmat daar zij er tot nu toe vruchteloos naar zoeken op wat voor brutale manier hij kleuren, olie, en als de Goden het willen ook penceelen gebruikt. En hij, gebruik makende van die onzekerheid der weifelaars, heeft of zelf gezegd (slimme huichelaar als hij is) of vele zeer onwetende volgelingen van den man hebben onnoozel het praatje volgehouden, dat de kleuren zelve, als zij door zijne als 't ware goddelijke hand worden gewreven, iets ik weet niet wat voor muzikaals en har-

monisch voortbrengen evenals sommige wijsgeeren met evenveel waarheidszin hoog hebben opgegeven van de hemelse geloofen. Want zij zijn, zooals gewoonlijk het geval is, van toejuiching tot bewondering gekomen, daarna tot ontsteltenis, en eindelijk tot de plechtige verklaring, dat men met een wonder te doen heeft. Zoo verhalen zij ook van dien Heer — want de vrome bedrieger heeft verkregen, dat hij met dien naam wordt toegesproken door zijne vereerders — dat hij door de eene of andere goddelijke bezieling plotseling de gave der Kunst heeft ontvangen, die hem zoo onbekend was als of de heilige Schrift het goed keurt. Toch moet die ingeving, wanneer zij hier vooraf is gegaan, gebrekkig zijn geweest en in het voornaamste gedeelte van het mysterie te kort zijn gesehoten. Want hij is zoo schandelijk onbekwaam in het schilderen van menschen en andere levende schepselen dat de eerste kenners datgene nauwelijks een blik waardig keuren, wat gene verlangen dat met eene vereering zal worden gewaardeerd, als gold het 't werk der eerste kunstenaars. Volgens hun voorbeeld heb ik, die volstrekt niet tot de kenners kan worden gerekend, zijn werk ook altijd beschouwd. Wat het leven en de zeden van den man betreft, behoef ik niet als Cato op te treden"¹⁾

Het verdere zal ik zoo straks laten volgen.

Hooren wij eerst een minstens even bevoegd beoordeelaar, den schilder Joachim von Sandrart, die blijkbaar Torrentius' schilderijen nog hier te lande gezien heeft. Hij schrijft in zijn bekende Teutsche Academie:

„Dieser Torrentius was von gar anmuthiger Conversation, schöner Gestalt, höflichen Sitten und wol beredt, wormit er ihme von allerley fürnehmen und reichen Leuten je länger je grössern Anhang gemacht, auch von selbigen höchlich geliebt und sonderbar geehrt worden, sodass sie ihm an Gut und Geld so viel als er nur selbst verlangt, zugeschoben, daher er in Ueberfluss gerathen, und heimliche Zusammenkünfte gehalten, worinnen von erbaren Leuten nicht viel Gutes geredt worden,

¹⁾ Vertaling van Dr. Worp in Oud-Holland, IX, bl. 131 c. v.